

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ВІСНИК
ПОЛТАВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
АГРАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Серія «Публічне управління та адміністрування»

Випуск 1

Видавничий дім
«Гельветика»
2024

Виходить два рази на рік.

Засновник – Полтавський державний аграрний університет.

Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення від 09 травня 2024 року № 1554 (Ідентифікатор медіа в Реєстрі суб'єктів у сфері медіа R30-04992).

Рекомендовано Вченою радою Полтавського державного аграрного університету до друку та поширення через мережу Інтернет (протокол від 26 червня 2024 р. № 10).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Бондарчук Н. В., доктор наук з державного управління, професор, Дніпровський державний аграрно-економічний університет, Україна

Гавкалова Н. Л., доктор економічних наук, професор, Варшавський Технологічний університет, Польща

Галич О. А. (заступник головного редактора), кандидат економічних наук, професор, Полтавський державний аграрний університет, Україна

Дорофєєв О. В., доктор економічних наук, професор, Полтавський державний аграрний університет, Україна

Євсюкова О. В., доктор наук з державного управління, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

Зось-Кіор М. В. (технічний секретар), доктор економічних наук, професор, Полтавський державний аграрний університет, Україна

Колесник Т. В., кандидат економічних наук, доцент, Вінницький національний аграрний університет, Україна

Кризина Н. П., доктор наук державного управління, професор, Навчально-науковий медичний інститут Київського міжнародного університету, Україна

Лозинська Т. М. (головний редактор), доктор наук з державного управління, професор, Полтавський державний аграрний університет, Україна

Медвідь В. Ю., доктор економічних наук, професор, Полтавський державний аграрний університет, Україна

Мирна О. В., кандидат економічних наук, доцент, Полтавський державний аграрний університет, Україна

Парубчак І. О., доктор наук з державного управління, професор, Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С. З. Гжицького, Україна

Пронько Л. М., кандидат економічних наук, доцент, Вінницький національний аграрний університет, Україна

Сердюк О. І., кандидат економічних наук, доцент, Полтавський державний аграрний університет, Україна

Харченко Т. О., доктор наук з державного управління, доцент, Сумський національний аграрний університет, Україна

У статтях висловлено позицію авторів, яку не завжди підтримує редакційна колегія. За достовірність фактів, статистичних даних, точність викладеного матеріалу відповідають автори і рецензенти. Під час передруку матеріалів посилання на Вісник ПДАУ обов'язкове.

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

Офіційний сайт видання: <https://journals.pdau.poltava.ua/index.php/pma>

ЗМІСТ

Панасенко Євгеній Олександрович ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	3
Банкова Іванка, Лахижа Микола Іванович РОЛЬ ПРОФЕСІЙНИХ СПЛОК У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ В БОЛГАРІЇ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ.....	8
Лозинська Тамара Миколаївна ДОСЛІДЖЕННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ: ТРАНСФОРМАЦІЯ ТЕОРІЇ ТА МЕТОДОЛОГІЇ.....	13
Галич Олександр Анатолійович, Романов Дмитро Володимирович ВИКЛИКИ ВІДНОВЛЕННЯ ВЛАДИ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ.....	22
Сердюк Ольга Іванівна ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ КОНТЕНТ ДІЯЛЬНОСТІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ПІДРОЗДІЛІВ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ.....	29
Шупта Ірина Миколаївна РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ЛАЙФАКІНГУ В САМОМЕНЕДЖМЕНТІ ПУБЛІЧНОГО СЛУЖБОВЦЯ.....	38
Lypii Yevheniia, Strilets Bohdan, Kalian Oleksandr SOME THEORETICAL ISSUES OF THE ESSENCE AND MEANING OF HUMAN RIGHTS.....	46
Купчення Лідія Іванівна ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ.....	52
Гладкий Сергій Олександрович, Шведенко Павло Юрійович, Дубович Олесь Валеріївна ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ЗАСАДИ ЗАХИСТУ ОСНОВОПОЛОЖНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ У ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....	60
Панасенко Наталія Леонідівна ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ПОСЛУГ В АГРОПРОДОВОЛЬЧІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ.....	65
Сизоненко Наталія Миколаївна ОБОВ'ЯЗКОВІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ДЕРЖАВНОЇ МОВИ ПОСАДОВИМИ І СЛУЖБОВИМИ ОСОБАМИ: ВИКЛИКИ І ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ.....	71
Голубь Валерія Володимирівна, Рубан Дмитро Олександрович ПАРТИСИПАТИВНЕ ЛІДЕРСТВО VERSUS ПАРТИСИПАТИВНЕ УПРАВЛІННЯ: КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПОНЯТТЯ.....	79
ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ СТАТЕЙ.....	85

УДК [811.161.2+81'272]:35.075

DOI <https://doi.org/10.32782/pdau.pma.2024.1.11>

ОБОВ'ЯЗКОВІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ДЕРЖАВНОЇ МОВИ ПОСАДОВИМИ І СЛУЖБОВИМИ ОСОБАМИ: ВИКЛИКИ І ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Сизоненко Наталія Миколаївна,

кандидат філологічних наук, доцент,

завідувач кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін

Полтавського державного аграрного університету

ORCID ID: 0000-0002-7978-8675

У статті зокцентовано увагу на одному з актуальних питань мовної політики України – забезпеченні обов'язковості використання державної мови посадовими і службовими особами органів державної влади та місцевого самоврядування. З'ясовано, що обласні мовні програми, яких нині нараховується 17, передбачили низку організаційних заходів, спрямованих на використання державної мови публічними управліннями під час виконання службових обов'язків. Серед них – заходи, спрямовані на поглиблення знань з української мови, ділового українського мовлення (підвищення кваліфікації публічних управлінців); заходи з моніторингу й контролю за додержанням законодавства про державну мову; заходи з інформування про вимоги і зміни в мовному законодавстві, стандартах української мови. Встановлено, що заявлена проблема дослідження є комплексною, її розв'язання полягає не тільки в імплементації законодавчих актів (що вже зроблено), але й виробленні ефективних стратегій її реалізації за безпосередньої участі наукових та освітніх установ, органів державної влади та місцевого самоврядування, регіональних центрів підвищення кваліфікації, Секретаріату Уповноваженого із захисту державної мови, наукових установ, Національної комісії зі стандартів державної мови. Практико-орієнтований підхід у навчанні державної мови, оволодінні мовно-комунікативною компетенцією чи поліпшенні навичок здійснення усної і писемної форм офіційно-ділового дискурсу має стати засадничим у реалізації поставленого завдання. Доречним є залучення фахівців із філології до консультативної та редакторської роботи з укладання проєктів документів, публічних виступів. Констатовано, що для успішного виконання професійної діяльності посадовими та службовими особами мовно-комунікативна компетентність має бути включена до переліку професійних компетенцій.

Ключові слова: державна мова, мовна політика України, мовно-комунікативна компетентність, обласні мовні програми, посадові і службові особи.

Syzonenko Nataliia. MANDATORY USE OF THE STATE LANGUAGE BY PUBLIC OFFICIALS AND CIVIL SERVANTS: CHALLENGES AND WAYS OF IMPLEMENTATION

The article focuses on one of the topical issues of the language policy of Ukraine – ensuring the mandatory use of the state language by public officials and civil servants of public authorities and local self-government bodies. It is found out that the regional language programmes, which currently number 17, provide for some organisational measures to ensure the use of the state language by public managers when performing their official duties. These include measures aimed at deepening knowledge of the Ukrainian language and business Ukrainian (advanced training of public managers); measures to monitor and control compliance with the state language legislation; measures to inform about the requirements and changes in language legislation and Ukrainian language standards. It is established that the stated research problem is complex, and its solution lies not only in the implementation of legislative acts (which has already been done), but also in the development of effective strategies for its implementation with the direct participation of scientific and educational institutions, state authorities and local self-government bodies, regional centres for advanced training, the Secretariat of the State Language Protection Commissioner, scientific institutions, and the National Commission on the Standards of the State Language. A practice-oriented approach to teaching the state language, mastering linguistic and communicative competency or improving skills in oral and written forms of official business discourse should be fundamental to the implementation of this task. It is appropriate to involve philology specialists in advisory and editorial work on drafting documents and public speaking. It is stated that linguistic and communicative competence should be included in the list of professional competencies for the successful performance of professional activities by public officials and civil servants.

Key words: state language, language policy of Ukraine, linguistic and communicative competence, regional language programmes, public officials and civil servants.

Вступ. Реалізація мовної політики України щодо вільного володіння державною мовою в усіх сферах життя, забезпечення неухильного використання державної мови публічними управлінцями під час виконання службових обов'язків, ухвалення законів та підзаконних актів, які регулюють питання застосування державної мови, уможливили наближення реалізації мовної політики України до європейських практик [1; 2; 3; 4].

Матеріали та методи. Уперше в історії незалежної України упроваджено посаду Уповноваженого із захисту державної мови, започатковано процедуру іспитування осіб на визначення рівня володіння державною мовою для виконання службових обов'язків та набуття громадянства, збільшено частку українськомовних новинно-аналітичних та розважальних передач на радіостанціях і телеканалах тощо. Проте, окрім помітних зрушень, «больовою точкою» мовної ситуації в Україні залишається українсько-російський білінгвізм, який матеріалізується у формі почергового використання двох мов (повсякденне життя, родина, робота/навчання); домінуванні (хоч і не у значній частині населення) російської мови в ситуаціях соціальної взаємодії, а отже, обмежене послуговування українською; змішуванні мов (суржик). Як наслідок – невідповідність між етнічною та мовною самоідентифікацією в частини громадян України, оскільки їхня «мовна самоідентифікація, мовні звички і навички тривалий час були зміщені убік російської мови» [5, с. 70]. Цю тезу підтверджують результати нещодавнього опитування (травень 2023 р.), здійсненого Центром Разумкова, відповідно до якого вільно володіють українською мовою 69% громадян; 28% респондентів вважають, що рівень володіння українською мовою є достатнім для спілкування на побутовому рівні; для 2% опитаних спілкування українською є проблемою; 0,6% – взагалі не розуміють українську мову. Водночас статистичні дані цього ж дослідження засвідчують, що, наприклад, на роботі та/або навчанні лише або переважно українською мовою послуговується 65% респондентів, лише або переважно російською – 8% опитаних, нарівно українською і російською мовами – 26% [6]. Отже, мовна політика – це не лише про правове регулювання, стратегічні рішення, організаційні заходи і проміжні (перехідні) результати, вимірювані кількісно і якісно, це й питання соціолінгвістичне, психолінгвістичне і етнопсихолінгвістичне – взаємодія носія мови з певними мовними колективами, його національна та мовна ідентичність, усвідомлені чи неусвідомлені потреби у спілкуванні державною мовою, аксіологічні аспекти буття, зокрема цінність національної мови для особистості, мовна стійкість тощо. Цим і зумовлена актуальність цієї розвідки,

мета якої – проаналізувати організаційні інструменти, запропоновані в обласних мовних програмах [7], спрямованих на забезпечення обов'язковості використання державної мови посадовими і службовими особами органів державної влади та місцевого самоврядування; запропонувати оптимальні й комплексні шляхи їхньої реалізації.

Результати. Аналіз організаційних заходів із забезпечення обов'язковості використання публічними управлінцями державної мови, запропоновані в обласних мовних програмах, вимагав використання методів аналізу і синтезу, а також порівняльного і структурного. Виокремлення шляхів реалізації вищезазначеної проблеми здійснено за допомогою методів індукції та описового.

Питання мовної політики України в науковому дискурсі розглянуто в різних аспектах: історичному, ідеологічному, етнополітичному, юридичному, освітньому, лінгвістичному, соціокультурному. Чимала увага в наукових дослідженнях прикута до питання мовної політики України в контексті світових практик, зокрема в зіставному ракурсі З. Куньч і Л. Харчук [1] проаналізували мовну політику України та країн Балтії; мовне законодавство окремих держав ЄС (Словаччини, Німеччини, Польщі, Іспанії, країн Балтії) як досвід для України дослідила О. Литвин [2]; сутність практичних заходів, які здійснюються країнами Європейського Союзу для підвищення рівня мовної компетентності своїх громадян, з'ясувала О. Сліпенко [4].

Окремий аспект дослідницьких пошуків – реалізація мовної політики у сфері державного управління. Науковці наголошують, що мовні і комунікативні навички державних службовців є важливими складниками їхньої професійної компетентності [8]. Актуальними є питання шляхів розвитку мовної стійкості керівних кадрів [9], удосконалення комунікативної компетентності публічних службовців [10], саморозвитку та самовдосконалення публічних управлінців [11]. Тож у фокусі уваги науковців – теоретико-практичне осмислення механізмів, спрямованих на вдосконалення комунікативних навичок використання державної мови публічними управлінцями.

Низка організаційних заходів щодо реалізації вимоги обов'язковості використання державної мови посадовими і службовими особами зафіксована в Законі України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» [12], «Державній цільовій національно-культурній програмі забезпечення всебічного розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на період до 2030 року» [13] (далі – Програма), а також в обласних мовних програмах [7],

програмах міських територіальних громад, сільських і селищних рад, оприлюднених на сайті Уповноваженого із захисту державної мови [14]. Зокрема у Програмі передбачено низку організаційних заходів, які належать до компетенцій Національної комісії зі стандартів державної мови, обласних та Київської міської державних адміністрацій (військових адміністрацій), Уповноваженого із захисту державної мови, Держкомтелерадіо, Міністерства культури та інформаційної політики України.

Оприлюднені обласні мовні програми, яких нині нараховується 17, спираючись на Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» [12], а також, зважаючи на специфіку регіону, презентують власну концепцію пріоритетних напрямів і заходів їхньої реалізації.

Проаналізовані обласні мовні програми дають змогу виокремити такі організаційні механізми реалізації обов'язковості використання державної мови посадовцями і службовцями, публічними управліннями:

заходи з інформування про вимоги і зміни в мовному законодавстві, стандартах української мови;

заходи, спрямовані на поглиблення знань з української мови, ділового українського мовлення (підвищення кваліфікації публічних управліців);

заходи з моніторингу й контролю за дотриманням законодавства про державну мову.

Далі розглянемо заплановані заходи й визначимо їхнє функціональне призначення.

Заходи з інформування про вимоги і зміни в мовному законодавстві, стандартах української мови. Такі заходи в обласних мовних програмах є радше винятком, ніж правилом, що свідчить про недооцінювання основної функції інформування – об'єктивної необхідності в обізнаності з мовним законодавством, що є підставою до формування мотивації, яка спонукає до певних дій: підготовка (ознайомлення з вимогами до іспиту, демонстраційними матеріалами, тренування навичок) і своєчасне складання іспиту на рівень володіння державною мовою; самомоніторинг мовних і комунікативних навичок, необхідних для виконання службових обов'язків; формування індивідуальної програми поліпшення навичок володіння державною мовою.

Заходи, спрямовані на поглиблення знань з української мови, ділового українського мовлення (підвищення кваліфікації публічних управліців). Такі заходи передбачені в більшості обласних мовних програм. Основна функція заходів – діяльнісна, корегувальна. Відповідно до статті 9 Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» [12], статті 8 Закону України «Про державну службу» [15], Указу Президента України

«Про невідкладні заходи щодо зміцнення державного статусу української мови та сприяння створенню єдиного культурного простору України» [16], Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів з реалізації першого етапу (до 2022 року) Стратегії популяризації української мови до 2030 року «Сильна мова – успішна держава» [17] посадовці і службовці, публічні управління мають обов'язково використовувати державну мову під час виконання своїх посадових обов'язків, не допускати її дискримінації. Окрім того, для виконання службових обов'язків особа має пройти процедуру визначення рівня володіння державною мовою, що є передумовою якісного кадрового забезпечення органів державної влади та місцевого самоврядування і здійснення публічної комунікації. Це й обумовлює потребу в підвищенні кваліфікації таких осіб у межах професійних (сертифікованих) програм, спеціальних короткострокових онлайн-програм на зразок «Державна мова», «Ділове українське мовлення», «Ділове українське мовлення та документування управлінської діяльності», «Ділове українське мовлення в публічному управлінні», «Ділова українська мова для державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування», що й знаходить відображення у переважній більшості обласних мовних програм. У поодиноких програмах, наприклад, Донецької області, передбачено організацію курсів «щодо підготовки до складання іспиту (проведення іспиту) на визначення рівня володіння державною мовою» [18], а у програмі Хмельницької області – проведення науково-практичних конференцій, семінарів з питань підвищення рівня володіння державною мовою для посадових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування, депутатів місцевих рад [19].

Заходи з моніторингу й контролю за дотриманням законодавства про державну мову. Офіційно-діловий дискурс, як відомо, здійснюється в усній і писемній формах мовлення. Основна функція запланованих заходів – контроль за дотриманням мовного законодавства, реагування на випадки недотримання закону щодо функціонування й застосування української мови як державної. Укладачі обласних мовних програм запланували залучення керівників органів державної влади та місцевого самоврядування, комунальних підприємств, установ та організацій до моніторингу функціонування української мови у всіх сферах суспільного життя та контролю за використанням української мови державними службовцями в усній та писемній формі офіційно-ділового стилю спілкування. У мовних програмах Донецької та Кіровоградської областей передбачено залучення представників громадськості до моніторингових

заходів, а в мовній програмі Донецької області – «забезпечення ефективної взаємодії з Уповноваженим із захисту державної мови щодо здійснення державного контролю за застосуванням державної мови на території області» [18, с. 3].

Отже, в обласних мовних програмах заплановані доцільні організаційні механізми забезпечення вимоги обов'язковості використання державної мови посадовими та службовими особами, публічними управлінцями. Проте важливим є не тільки декларування певних вимог, планування заходів, але й напрацювання ефективних способів їх реалізації, про що мова піде далі.

На наш погляд, порушена проблема лише на перший погляд передбачає очевидні шляхи її розв'язання. Її коріння набагато глибше, ніж ми собі можемо уявити, адже питання використання державної мови – це питання не тільки дотримання законодавчих актів, але й кореляції мовних і соціальних факторів (соціолінгвістичний аспект), внутрішнього лексикону і мовної свідомості, перемикання мовного коду (психолінгвістичний аспект), психічної природи білінгвізму і полілінгвізму, мовної стійкості (етнопсихолінгвістичний аспект). Проблема є комплексною, а тому і підходи до її вирішення мають бути послідовними й синкретичними, аби реалізувати не тільки законодавчі вимоги, а і вплинути на формування мовної стійкості особистості, її мовомислення, спонукати до усвідомлених кроків до подолання розбіжності між етнічною та мовною самоідентифікацією.

По-перше, аби досягти використання держслужбовцями і посадовцями державної мови, варто починати із закладів загальної середньої освіти, у яких має функціонувати державна мова не тільки як така, а передусім у нормативному її використанні на всіх щаблях структурної організації шкільного життя, починаючи від учня, самоврядних шкільних органів, учителів, батьків, адміністрації школи і департаменту освіти. Ідеться не лише про компетентність учителів української мови, але й про мовно-комунікативну компетентність учителів-предметників, які сприятимуть оволодінню учнями навичками послуговування різногалузєвою термінологією, що заклало би підґрунтя для опанування ними майбутнього фаху.

Основна мета закладів фахової передвищої та вищої освіти – сформувати навички вільного володіння державною мовою, навчити послуговуватися мовними засобами в різноманітних ситуаціях професійної комунікації, оперувати фаховою термінологією, уміти аргументувати власну думку, дискутувати, укладати ділову документацію, створювати тексти публічних виступів тощо. Окрім

обов'язкового освітнього компонента «Українська мова (за професійним спрямуванням)», варто було б упровадити освітні компоненти (обов'язкові/вибіркові), метою яких є вироблення навичок роботи з діловою документацією та здійсненням ефективної усної комунікації відповідно до потреб фаху. Звісно, розвивати і практикувати мовні та комунікативні навички можна шляхом неформальної та інформальної освіти, через усвідомлену потребу у володінні державною мовою. Варто зауважити, що сила потреби прямо пропорційна її частотності повторення в різноманітних видах діяльності. Чим більше ситуацій, які вимагають послуговування літературним варіантом української мови під час аудиторних занять, виконання курсових проєктів, завдань навчальної і виробничої практик, захисту кваліфікаційних робіт чи виконання завдань атестаційного екзамену, тим більш очевидною для мовця стає потреба в необхідності ґрунтовних мовних знань і вмінь ними послуговуватися в різноманітних професійних ситуаціях.

Не єдиним, але надзвичайно важливим фактором формування мовно-комунікативної компетенції майбутнього фахівця є мовна якість підручників, за якими навчаються здобувачі вищої освіти. Назріла потреба в долученні до упорядкування навчальних підручників і посібників, словників і довідників, енциклопедій, матеріалів конференцій літературних редакторів, які допоможуть спеціалістам створити якісний науковий продукт.

Наведені вище кроки сприяють усвідомленню громадянином, що державна мова є не тільки засобом комунікації, але і становлення майбутнього фахівця, його професійної придатності і майстерності, шляхом до кар'єрного успіху. Якісна мовно-комунікативна підготовка в закладах загальної середньої освіти, фахової передвищої та вищої освіти, а також послуговування усіма учасниками освітнього процесу унормованим варіантом української мови уможливить складання іспиту на рівень володіння державною мовою без особливих труднощів.

По-друге, відповідно до статистичних даних, наведених у Публічному звіті голови Національної комісії зі стандартів державної мови за 2022 рік, підтвердили рівень вільного володіння державною мовою 87 % осіб від загальної кількості осіб, які склали іспит [20, с. 4], а 2023 року – 87,1 % [21, с. 6]. Кількість претендентів, які не склали іспит, є незмінною для 2022 і 2023 років і не перевищує 0,1 % [там само, с. 6]. Статистичні показники засвідчують, що за наявної позитивної динаміки складання іспиту все ж для певної частини претендентів на посади в органи державної влади та місцевого самоврядування вільне послуговування державною мовою є

проблемним питанням, що й зумовлює необхідність у корегувальних заходах, зокрема в упровадженні короткострокових сертифікованих програм і курсів підвищення кваліфікації у тісній співпраці з регіональними центрами підвищення кваліфікації.

Оволодіння необхідними компетенціями для вільного послуговування державною мовою у форматі онлайн-навчання або дистанційного навчання (такий формат передбачений в обласних мовних програмах), на наш погляд, попри суттєві переваги є малоефективним: тренування практичних навичок потребує не віртуальної, а цілком реальної взаємодії викладача і слухачів курсів; низький рівень самодисципліни може стати на заваді повноцінній і цілеспрямованій діяльності слухачів.

Перед тим, як планувати курси на зразок «Державна мова», «Ділове українське мовлення», «Ділове українське мовлення та документування управлінської діяльності», «Ділове українське мовлення в публічному управлінні», «Ділова українська мова для державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування» варто зробити моніторинг потреб посадових і службових осіб у поліпшенні навичок володіння державною мовою, що передбачає диференційований підхід до слухачів і формування курсів, зважаючи на запити замовників освітньої послуги. Це дасть змогу спікерам розробити якісний контент, запропонувати тренінгові заняття з максимальною користю для слухачів курсів, розробити методичні матеріали для окремих категорій посадовців, зважаючи на їхні функційні та посадові обов'язки. Практико-орієнтований підхід забезпечить оволодіння мовно-комунікативними навичками в ситуаціях, максимально наближених до реальних умов професійної комунікації в усній і писемній формах мовлення. Зокрема доцільними будуть бінарні заняття (фахівець конкретної галузі знання і філолог), тренінги, майстер-класи, практикуми тощо. Варто відмовитися від програм, зорієнтованих виключно на опанування теоретичного матеріалу, адже такий підхід не корелює з потребою у практичній діяльності – вільному послуговуванні державною мовою.

По-третє, вільне володіння державною мовою має стати одним зі складників професійної компетентності посадовця або держслужбовця. Управлінська діяльність належить до сфери підвищеної мовленнєвої відповідальності посадових та службових осіб, а тому важливо, щоб такі особи, виконуючи державницьку функцію, вільно володіли державною мовою і здійснювали ефективну комунікацію в офіційній сфері. Під час прийому на роботу варто не тільки враховувати вимогу – наявність сертифіката про вільне володіння державною мовою, але й фак-

тичне послуговування українською мовою під час співбесіди, зокрема передбачити кейси, за результатами розв'язання яких роботодавець може зробити попередні висновки про вміння послуговуватися українською мовою у змодельованих професійних ситуаціях, потребу в поліпшенні навичок побудови офіційно-ділового дискурсу.

Обов'язковість використання державної мови під час виконання службових та посадових обов'язків має стати одним із пріоритетних посадових обов'язків у посадовій інструкції публічного управління. Це передусім передбачає відповідальність державних службовців та посадовців за ухвалені рішення про організацію процесу укладання документів, розроблення мовно і стилістично грамотних зразків документів і методичних вказівок для управлінців, які мають неухильно їх дотримуватися. Доречним вважаємо залучення філологів, літературних редакторів як на етапі розроблення зразків документів, так і під час підготовки проєктів документів, публічних промов, звернень, заяв.

Щорічне оцінювання результатів діяльності таких фахівців має включати з-поміж професійних здобутків і навички успішного й ефективного здійснення професійної комунікації (відповідно до норм літературної мови). Це б зумовило потребу управлінців самотужки або з допомогою фахівців з мови встановити, яких знань бракує, які навички варто поліпшити. Проте такий самомоніторинг потребує усвідомлення значущості державної мови як інструмента здійснення професійної діяльності, самопрезентації фахівця і в його особі – держави.

Одне з нагальних питань публічної комунікації – зробити її доступною і зрозумілою для громадян. Маємо враховувати успішні практики європейських країн. Наприклад, уряд Фінляндії напрацював механізми реалізації чіткості, доступності та зрозумілості ділової мови в публічному адмініструванні [3, с. 143–144]. Спочатку було здійснено опитування щодо використання адміністративних мовних практик у державних органах влади, вивчено передумови ефективної комунікації, розроблено термінологію та текстову базу для органів державної влади, а також інструкції для тих, хто готує проєкти законів. Схожі ініціативи реалізуються і у франкомовних країнах та регіонах – Франції, Бельгії, Канаді (Квебеці), Швейцарії. Власне, розвиток національної словникової бази, яка буде у вільному доступі, затвердження стандартів української термінології – один із пріоритетних напрямів і Державної цільової національно-культурної програми забезпечення всебічного розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на період до 2030 року [13].

І, по-четверте: донині, як не прикро визнавати, українське суспільство залишається білінгвальним попри те, що відбувається динамічний процес перерозподілу сфер використання української та російської мов. Державна мова дедалі частіше стає мовою офіційного спілкування в різних сферах її функціонування, російська мова поволі витісняється у сферу неофіційного та домашнього вжитку. Варто зауважити, що мовець обирає ту мову, яка є стратегічним засобом впливу і здійснення владних повноважень, реалізації соціальних ролей. Ці процеси тісно пов'язані із заходами здійснення мовної політики в Україні.

Висновки. Організаційні заходи обласних мовних програм спрямовані передусім на поглиблення знань з української мови, ділового українського мовлення шляхом підвищення кваліфікації посадових і службових осіб, а також на моніторинг і контроль дотримання обов'язковості використання державної мови посадовцями і державними службовцями. Заходи з інформування про вимоги і зміни в мовному законодавстві, стандартах української мови є недооціненими.

Забезпечення обов'язковості використання публічними управлінцями державної мови – питання комплексне, яке вимагає застосування ефективних стратегій взаємодії закладів загальної освіти, передвищої і вищої освіти, регіональних центрів підвищення кваліфікації, органів державного управління і місцевого самоврядування, Секретаріату Уповноваженого із захисту державної мови, наукових установ, Національної комісії зі стандартів державної мови.

Підґрунтям успішної реалізації названої вище вимоги є практико-орієнтований підхід до формування мовно-комунікативної компетентності посадовців і службовців, поліпшення навичок володіння державною мовою, усною і писемною формами офіційно-ділового дискурсу.

Послугування державною мовою має набути статусу професійної компетентності публічного управлінця.

Перспективним напрямом дослідження є аналіз реалізації організаційних заходів обласних мовних програм у порівняльному аспекті, визначення позитивних практик і усунення недієвих інструментів їхньої реалізації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Куньч З., Харчук Л. Сучасна мовна політика України та країн Балтії: зіставний аналіз. *Східна політика Європейського Союзу: здобутки, виклики та перспективи*: монографія [за наук. ред. Я. Турчин, Т. Астратович-Лейк, О. Горбача]. Львів-Olsztyn: «РОМУС-ПОЛІГРАФ», 2021, С. 221–229.
2. Литвин О. Європейська мовна політика: досвід для України. *Новий порядок денний для Європи та Європейського Союзу: причини – напрями – пріоритетні цілі*: монографія / колектив авторів; за наук. ред. Я. Турчин, Т. Астратович-Лейк. Львів-Ольштин: Видавництво Львівської політехніки; Інститут Політичних Наук, Вармінсько-Мазурський Університет в Ольштині, 2023. С. 115–125.
3. Романенко Т. Деякі аспекти реалізації мовної політики в системі публічного управління: європейський контекст. *Актуальні проблеми державного управління*. 2021. Вип. 1. С. 142–147.
4. Сліпенко В. Особливості мовної освітньої політики країн Європейського Союзу. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2023. № 1(52). С. 202–205.
5. Соколова С. Білінгвізм в Україні і проблеми національної ідентичності. *Balkanica et Slavia*, 2022. № 2(1). С. 51–72.
6. Ефективність реалізації державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності: соціологічні індикатори (травень 2023р.). URL: <https://11l.ink/S6L9J> (дата звернення: 10.05.2024).
7. Мовні програми: URL: <https://mova-ombudsman.gov.ua/movni-prohramy> (дата звернення: 10.05.2024).
8. Шевчук О. М., Ковтун М. С., Спасенко В. О. Мовна компетентність як елемент професійної компетентності державних службовців в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 4. С. 287–291.
9. Коваленко Л., Жарая С. Мовна стійкість державних службовців і посадових осіб як ключова риса громадянського суспільства. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Екологія. Публічне управління та адміністрування»*. 2023. № 4. С. 89–95.
10. Левчук І. Моделювання інноваційних програм розвитку комунікативної компетентності публічних службовців. *Лінгвостилістичні студії*. 2023. Вип. 19. С. 40–49.
11. Гамова Г., Загребельна Л. Акмеологічні підходи до оптимізації комунікативної й мовної компетенцій публічних управлінців. *Публічне управління XXI століття: погляд у майбутнє*: зб. тез XXI Міжнар. наук. конгресу. Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2021. С. 256–259.
12. Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України від 25 квітня 2019 р. № 2704-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> (дата звернення: 10.05.2024).
13. Державна цільова національно-культурна програма забезпечення всебічного розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на період до 2030 року URL: [file:///C:/Users/ADMIN/Downloads/65f86f4d8e7ee258102125%20\(5\).pdf](file:///C:/Users/ADMIN/Downloads/65f86f4d8e7ee258102125%20(5).pdf) (дата звернення: 10.05.2024).

14. Уповноважений із захисту державної мови: веб-сайт. URL: <https://mova-ombudsman.gov.ua/> (дата звернення: 10.05.2024).
15. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 р. № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (дата звернення: 10.05.2024).
16. Про невідкладні заходи щодо зміцнення державного статусу української мови та сприяння створенню єдиного культурного простору України: Указ Президента України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156/2018#Text> (дата звернення: 10.05.2024).
17. Про затвердження плану заходів з реалізації першого етапу (до 2022 року) Стратегії популяризації української мови до 2030 року «Сильна мова - успішна держава»: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2020 р. № 1585-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1585-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 10.05.2024).
18. Програма сприяння функціонуванню української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на території Донецької області на 2023–2026 роки. URL: <http://surl.li/tpngj> (дата звернення: 10.05.2024).
19. Програма розвитку та функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя у Хмельницькій області на 2023–2025 роки. URL: <http://surl.li/tpnhb> (дата звернення: 10.05.2024).
20. Публічний звіт Голови Національної комісії зі стандартів державної мови за підсумками 2022 року: веб-сайт. URL: <http://surl.li/toxlc> (дата звернення: 10.05.2024).
21. Звіт Національної комісії зі стандартів державної мови за 2023 рік: веб-сайт. URL: <https://1ll.ink/JTY34> (дата звернення: 10.05.2024).

REFERENCES:

1. Kunch, Z., & Kharchuk, L. (2021). Suchasna movna polityka Ukrainy ta krain Baltii: zistavnyi analiz [Modern Language Policy of Ukraine and the Baltic States: a Comparative Analysis]. *Skhidna polityka Yevropeiskoho Soiuzu: zdobutky, vyklyky ta perspektyvy: monohrafiia* [za nauk. red. Ya. Turchyn, T. Astramovych-Leik, O. Horbacha] – The Eastern Policy of the European Union: Achievements, Challenges and Prospects: a monograph [edited by Y. Turchyn, T. Astramovic-Leik, O. Horbach]. Lviv-Olsztyn: «ROMUS-POLIHRAF», 221–229 [in Ukrainian].
2. Lytvyn, O. (2023). Yevropeiska movna polityka: dosvid dlia Ukrainy. Novyi poriadok denni dlia Yevropy ta Yevropeiskoho Soiuzu: prychny – napriamy – priorytetni tsili: monohrafiia [European Language Policy: Experience for Ukraine. New Agenda for Europe and the European Union: Reasons – Directions – Priority Goals: a monograph] / kolektyv avtoriv; za nauk. red. Ya. Turchyn, T. Astramovych-Leik. Lviv-Olshtyn: Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki; Instytut Politychnykh Nauk, Varminsko-Mazurskyi Universytet v Olshtyni, 115–125 [in Ukrainian].
3. Romanenko, T. (2021). Deiaki aspekty realizatsii movnoi polityky v systemi publicnogo upravlinnia: yevropeyskyi kontekst [Some Aspects of Language Policy Implementation in the Public Administration System: the European Context.]. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia – Current Problems of Public Administration*, 1, 142–147. [in Ukrainian].
4. Slipenko, V. (2023). Osoblyvosti movnoi osvithoi polityky krain Yevropeiskoho Soiuzu [Features of the Language Educational Policy of the European Union.]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: «Pedagogika. Sotsialna robota» – Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: «Pedagogy. Social Work»*, 1(52), 202–205. [in Ukrainian].
5. Sokolova, S. (2022). Bilinhvizm v Ukraini i problemy natsionalnoi identychnosti [Bilingualism in Ukraine and the Problems of National Identity]. *Balcania et Slavia – Balcania et Slavia*, 2(1), 51–72. [in Ukrainian].
6. Efektyvnist realizatsii derzhavnoi polityky u sferi utverdzhennia ukrainskoi natsionalnoi ta hromadianskoi identychnosti: sotsiolohichni indykatory (traven 2023r.) [Effectiveness of the Implementation of State Policy in the Field of Strengthening Ukrainian National and Civic Identity: Sociological Indicators (May 2023): website]. Retrieved from <https://1ll.ink/S6L9J> [in Ukrainian].
7. Movni prohramy [Language Programmes]. Retrieved from <https://mova-ombudsman.gov.ua/movni-prohramy> [in Ukrainian].
8. Shevchuk, O. M. & Kovtun M. S., & Spasenko V. O. (2023). Movna kompetentnist yak element profesiinoi kompetentnosti derzhavnykh sluzhbovtziv v Ukraini [Language Competence as an Element of Professional Competence of Civil Servants in Ukraine]. *Analitichno-porivnialne pravoznavstvo – Analytical and Comparative Jurisprudence*, 4, 287–291 [in Ukrainian].
9. Kovalenko, L., & Zharaia, S. (2023). Movna stiikist derzhavnykh sluzhbovtziv i posadovykh osib yak kliuchova rysa hromadianskoho suspilstva [Language Stability of Civil Servants and Officials as a Key Feature of Civil Society] *Naukovyi visnyk Vinnytskoi akademii bezpererвної osvity. Serii «Ekolohiia. Publichne upravlinnia ta administruvannia» – Scientific Bulletin of Vinnytsia Academy of Continuing Education. Series «Ecology. Public management and administration»*, 4, 89–95 [in Ukrainian].

10. Levchuk, I. (2023). Modeliuvannia innovatsiinykh proqram rozvytku komunikatyvnoi kompetentnosti publichnykh sluzhbovtiv [Modelling Innovative Programmes for the Development of Communicative Competence of Public Servants.]. *Linhvostylistychni studii – Linguistic and Stylistic Studies*, 19, 40–49 [in Ukrainian].
11. Hamova, H., & Zahrebelna, L. (2021) Akmeolohichni pidkhody do optymizatsii komunikatyvnoi y movnoi kompetentsii pubilchnykh upravlintsiv. [Acmeological Approaches to Optimising the Communicative and Linguistic Competences of Public Managers] *Publichne upravlinnia KhKhI stolittia: pohliad u maibutnie: zb. tez XKhI Mizhnar. nauk. Konhresu – Public Administration of the XXI Century: a Look into the Future: Proceedings of the XXI International Scientific Congress Kharkiv: Vyd-vo KharRI NADU «Mahistr», 256–259 [in Ukrainian].*
12. Pro zabezpechennia funktsionuvannia ukrainskoi movy yak derzhavnoi: Zakon Ukrainy vid 25 kvitnia 2019 r. № 2704-VIII [On Ensuring the Functioning of the Ukrainian Language as the State Language: Law of Ukraine of 25 April, 2019 No. 2704-VIII]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> [in Ukrainian].
13. Derzhavna tsilova natsionalno-kulturna prohrama zabezpechennia vsebichnoho rozvytku i funktsionuvannia ukrainskoi movy yak derzhavnoi v usikh sferakh suspilnoho zhyttia na period do 2030 roku [State Targeted National and Cultural Programme for Ensuring the Comprehensive Development and Functioning of the Ukrainian Language as the State Language in all Spheres of Public Life for the Period up to 2030]. Retrieved from file:///C:/Users/ADMIN/Downloads/65f86f4d8e7ee258102125%20(5).pdf [in Ukrainian].
14. Upovnovazhenyi iz zakhystu derzhavnoi movy [Commissioner for the Protection of the State Language : website]. Retrieved from <https://mova-ombudsman.gov.ua/> [in Ukrainian].
15. Pro derzhavnu sluzhbu: Zakon Ukrainy vid 10 hrudnia 2015 r. № 889-VIII. [On Civil Service: Law of Ukraine of 10 December 2015, No. 889-VIII.]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> [in Ukrainian].
16. Pro nevidkladni zakhody shchodo zmitsnennia derzhavnogo statusu ukrainskoi movy ta spryiannia stvorenniu yedynoho kulturnoho prostoru Ukrainy: Ukaz Prezydenta Ukrainy [On Urgent Measures to Strengthen the State Status of the Ukrainian Language and Promote the Creation of a Single Cultural Space in Ukraine: Decree of the President of Ukraine]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156/2018#Text> [in Ukrainian].
17. Pro zatverdzhennia planu zakhodiv z realizatsii pershoho etapu (do 2022 roku) Stratehii populiaryzatsii ukrainskoi movy do 2030 roku «Sylna mova - uspishna derzhava»: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 16 hrudnia 2020 r. № 1585-r. [On Approval of the Action Plan for the Implementation of the First Stage (until 2022) of the Strategy for the Promotion of the Ukrainian Language until 2030 «Strong Language - Successful State»: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 16 December 2020, No. 1585-p.]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1585-2020-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
18. Prohrama spryiannia funktsionuvanniu ukrainskoi movy yak derzhavnoi v usikh sferakh suspilnoho zhyttia na terytorii Donetskoii oblasti na 2023–2026 roky [Programme for Promoting the Functioning of Ukrainian as the State Language in all Spheres of Public Life in Donetsk Region for 2023-2026]. Retrieved from <http://surl.li/tpngj> [in Ukrainian].
19. Prohrama rozvytku ta funktsionuvannia ukrainskoi movy yak derzhavnoi v usikh sferakh suspilnoho zhyttia u Khmelnytskii oblasti na 2023–2025 roky [Programme for the Development and Functioning of the Ukrainian Language as the State Language in all Spheres of Public Life in Khmelnytskyi for 2023–2025]. Retrieved from <http://surl.li/tpnhb> [in Ukrainian].
20. Publichnyi zvit Holovy Natsionalnoi komisii zi standartiv derzhavnoi movy za pidsumkamy 2022 roku [Public Report of the Head of the National Commission for State Language Standards on the Results of 2022: website]. Retrieved from <http://surl.li/toxlc> [in Ukrainian].
21. Zvit Natsionalnoi komisii zi standartiv derzhavnoi movy za 2023 rik [Report of the National Commission on the Standards of the State Language for 2023: website]. Retrieved from <https://1ll.ink/JTY34> [in Ukrainian].

УДК 352/354.08:316.46](477)(045)

DOI <https://doi.org/10.32782/pdau.pma.2024.1.12>

ПАРТИСИПАТИВНЕ ЛІДЕРСТВО VERSUS ПАРТИСИПАТИВНЕ УПРАВЛІННЯ: КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПОНЯТТЯ

Голубь Валерія Володимирівна,

доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри парламентаризму
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID ID: 0000-0003-4790-4819

Рубан Дмитро Олександрович,

аспірант
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID ID: 0000-0001-9724-1377

У статті доведено важливість участі громадян у процесах місцевого самоврядування та роль партисипативного лідерства у формуванні громадянської активності та розвитку суспільства. Автори визначають поняття «партисипативного лідерства», його основні характеристики та переваги над іншими управлінськими стилями керівника. Виокремлено характерні риси, які визначають партисипативного лідера. Перевагами такого лідерства, на нашу думку, є підвищена залученість співробітників, наявність простору для креативності та інновацій, відкритості працівників, застосування робітниками основних навичок, таких як вирішення проблем, критичне мислення та спілкування. Стаття висвітлює принципи демократії, моральності та професійності, що полягають в основі ефективного управління та сприяють підвищенню довіри громадян до владних структур. Заснована на актуальних дослідженнях та реальних прикладах стаття відкриває перспективи розвитку громадянського суспільства та підтримки демократичних процесів у сучасній Україні. Особливої важливості набуває розуміння партисипативного лідерства як ключового фактору в утвердженні громадянського активізму та розвитку демократичних інститутів. Діалог між представниками влади та громадськістю, спрямований на досягнення консенсусу та реалізацію спільних цілей, виступає підґрунтям стабільності та процвітання країни. Ця розвідка слугує джерелом інформації для тих, хто зацікавлений у вдосконаленні механізмів управління та сприянні активній участі громадян у формуванні майбутнього України. Здійснено наукове узагальнення досліджень щодо запровадження партисипативного лідерства в публічноуправлінській діяльності в Україні. Дослідження проводили, спираючись на наукові роботи з цієї тематики вітчизняних науковців. Партисипативний стиль управління є найкращим для ефективного функціонування місцевого самоврядування та розвитку громадянського суспільства.

Ключові слова: участь громадян, партисипативне лідерство, демократія, моральність, професійність, громадянське суспільство, місцеве самоврядування, діалог, консенсус, розвиток, стабільність, спільні цілі, активізм, механізми управління.

Golub Valeriia, Ruban Dmytro. PARTICIPATIVE LEADERSHIP VERSUS PARTICIPATIVE MANAGEMENT: CONCEPTUALIZATION CONCEPT

The article explores the importance of citizen participation in local government processes and the role of participatory leadership in shaping civic engagement and social development. The author defines the concept of «participative leadership», its main characteristics and advantages over other management styles of the manager. Particular attention is paid to the characteristic features that define a participative leader. According to the author of the article, the advantages of participative leadership are: increased involvement of employees, availability of space for creativity and innovation, openness of employees, development of basic skills among employees, such as problem solving, critical thinking and communication. The article highlights the principles of democracy, morality and professionalism that underlie good governance and contribute to increasing public trust in government. Based on current research and real-life examples, the article opens up prospects for the development of civil society and support for democratic processes in modern Ukraine. The author emphasizes the importance of understanding participatory leadership as a key factor in promoting civic activism and developing democratic institutions. Dialogue between the authorities and the civil society aimed at reaching consensus and realizing common goals